

BACHELOROPLEIDING
WIJSBEGEERTE
MASTEROPLEIDING
FILOSOFIE

TILBURG SCHOOL OF HUMANITIES,
TILBURG UNIVERSITY

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q645

© 2017 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

RAPPORT OVER DE BACHELOROPLEIDING WIJSBEGEERTE EN DE MASTEROPLEIDING FILOSOFIE VAN TILBURG UNIVERSITY	4
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN	4
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	4
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	5
WERKWIJZE VAN HET PANEL	5
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL.....	8
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING	12
BIJLAGEN	24
BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN	25
BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	26
BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES.....	32
Bijlage 4: overzicht van de programma's.....	35
BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA	39
BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	40
BIJLAGE 7: VERSLAG VAN HET ONTWIKKELGESPREK (LOSSE BIJLAGE)	41

Dit rapport is vastgesteld op 11 oktober 2017

RAPPORT OVER DE BACHELOROPLEIDING WIJSBEGEERTE EN DE MASTEROPLEIDING FILOSOFIE VAN TILBURG UNIVERSITY

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. september 2016).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Naam van de opleiding:	Wijsbegeerte
CROHO-nummer:	56081
Niveau van de opleiding:	bachelor
Orientatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Locatie(s):	Tilburg
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2018

Masteropleiding Filosofie

Naam van de opleiding:	Filosofie
CROHO-nummer:	60822
Niveau van de opleiding:	master
Orientatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	Ethiek van Bedrijf en Organisatie (EBO) Philosophy, Science and Society (PSS) Filosofie van Democratie en Cultuur (FDC)
Locatie(s):	Tilburg
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands, Engels
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2018

Het bezoek van het visitatiepanel Wijsbegeerte OW 2017 aan de Tilburg School of Humanities of Tilburg University vond plaats op 1 en 2 juni 2017.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Tilburg University
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 17 februari 2017 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de bacheloropleiding Wijsbegeerte en masteropleiding Filosofie beoordeelde bestond uit:

- Prof. Dr. M.B. (Martin) Stokhof, em. Hoogleraar taalfilosofie Universiteit van Amsterdam (voorzitter)
- Prof. Dr. H.H.A. (Bert) van den Brink, Dean University College Roosevelt & hoogleraar filosofie Universiteit Utrecht
- Prof. Dr. J.P. (Jan) Opsomer, Hoogleraar KU Leuven, Director De Wulf-Mansion Centre
- Prof. Dr. S. (Sigrid) Sterckx, Hoogleraar Ethiek Universiteit Gent; adjunct research fellow University of London
- N.W. (Natascha) Rietdijk BA, Research master student Philosophy, Universiteit Utrecht (studentlid)

Het panel werd ondersteund door dr. Barbara van Balen, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de panelleden zijn opgenomen in Bijlage 1.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

In de periode van maart tot en met december 2017 is het visitatiecluster Wijsbegeerte beoordeeld. Het cluster bestaat uit 24 te beoordelen opleidingen aan negen universiteiten. Het voltallige panel bestaat uit de hieronder genoemde deskundigen. In principe namen allen deel aan de visitaties, tenzij dit vanwege de vereiste onafhankelijkheid of beperkte beschikbaarheid niet mogelijk was.

- Prof. dr. M.J.B. (Martin) Stokhof, Hoogleraar taalfilosofie Universiteit van Amsterdam (voorzitter)
- Prof. dr. H.H.A. (Bert) van den Brink, Dean University College Roosevelt & hoogleraar filosofie Universiteit Utrecht
- Prof. dr. J.P. (Jan) Opsomer, Hoogleraar KU Leuven, Director De Wulf-Mansion Centre
- Prof. dr. S. (Sigrid) Sterckx, Hoogleraar Ethiek Universiteit Gent; permanent research associate, Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford
- N.W. (Natascha) Rietdijk BA, Research master student Philosophy, Universiteit Utrecht (studentlid)
- L. (Lydia) Baan Hofman MA, alumna Academische Lerarenopleiding in Filosofie, Tilburg University (studentlid)

Dr. Erwin van Rijswoud is projectmanager voor het gehele cluster, en secretaris voor de bezoeken aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Voor de overige bezoeken is dr. Barbara van Balen secretaris.

Het cluster Wijsbegeerte is volgens het NVAO beoordelingskader 2016 beoordeeld. Omdat dit beoordelingskader meer vrijheden geeft aan de te beoordelen opleidingen voor de invulling van het zelfevaluatie-rapport (ZER), zijn er in een vroeg stadium op clusterniveau afspraken gemaakt over de inhoud van de ZER, de bijlagen, en het studenten/opleidingscommissiehoofdstuk. Er zijn ook afspraken gemaakt over de inrichting van het ontwikkelgesprek. Om dit niet te laten interfereren met de beoordelingstaak van het panel is overeengekomen dat dat dit gesprek tijdens het bezoek wordt gepland, maar nadat de beraadslagingen over de beoordeling zijn afgerond. Met deze afspraken hebben alle opleidingen op onderlinge consistente wijze invulling gegeven aan het NVAO beoordelingskader 2016.

Op 27 januari heeft het panel een startvergadering gehouden, daarin is de opdracht aan het visitatiepanel, de werkwijze voor de hele visitatie en de werkwijze per bezoek besproken; tevens is het beoordelingskader doorgenomen en is afgesproken om na de eerste vier visitatiebezoeken met het voltallige panel en de secretarissen een ijkingsoverleg te houden om consistentie in de oordeelsvorming te bewaken. Daarnaast vond er tussen de twee betrokken secretarissen ijkingsplaats na afloop van ieder visitatiebezoek. Wanneer de projectleider zelf niet secretaris was tijdens een visitatie, sloot deze bij de slotvergadering aan om de consistentie in de oordeelsvorming tussen opleidingen te bevorderen.

Vorbereidingen per instelling

Ter voorbereiding op de visitatie heeft iedere opleiding een zelfevaluatierapport geschreven. Daarnaast is door de opleiding een passend aantal eindwerken (afhankelijk van het aantal te beoordelen opleidingen) en de beoordelingsformulieren ter beschikking gesteld, alsook de cursusdossiers van geselecteerde vakken. In overleg met de voorzitter heeft de secretaris een afgewogen selectie van de eindwerken gemaakt uit het overzicht van afstudeerders van de laatste twee volledige academische jaren. Het overzicht van bestudeerde eindwerken staat in bijlage 6. Na een controle op volledigheid zijn de ZER, de eindwerken en de geselecteerde vakken aan het panel ter beschikking gesteld. Voorafgaand aan het bezoek hebben de panelleden hun vragen en kritische lezingen van dit materiaal met elkaar gedeeld en de gesprekken voorbereid.

Bezoek

De secretaris heeft in overleg met de opleiding en de voorzitter een bezoekprogramma opgesteld. De opleiding was zelf verantwoordelijk voor de selectie van de gesprekspartners. Tijdens het tweedaagse visitatiebezoek is er gesproken met formeel en inhoudelijk verantwoordelijken, studenten, alumni, docenten, en de opleidings- en examencommissies van beide opleidingen. Er werd ook gelegenheid geboden aan studenten en docenten om, buiten de geplande gesprekken om, informeel met het panel te spreken tijdens een open spreekuur.

Rapportage

De secretaris heeft een eerste concept van het rapport opgesteld. Nadat dit gereed was, is dit besproken met de projectmanager en heeft een collega van de QANU een collegiale toets uitgevoerd. Vervolgens is het aan de voorzitter en het panel gestuurd.

Nadat de inhoud en de oordelen tijdens het ijkingsoverleg met het voltallige panel zijn vastgesteld, heeft de instelling het rapport ontvangen om het te controleren op feitelijke onjuistheden. In overleg met de voorzitter heeft de secretaris deze verwerkt, en het rapport afgerond. De rapportage is vervolgens samen met een afzonderlijk verslag van het ontwikkelgesprek aan de instelling toegezonden.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een internationaal voorbeeld.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Standaard 1

De bacheloropleiding Wijsbegeerte die wordt aangeboden door Tilburg University profileert zich met het motto van haar universiteit: Understanding Society. In het programma komt dit profiel tot uiting in de aandacht die er is voor de relatie tussen filosofisch onderzoek en vraagstukken op de maatschappelijke terreinen van de politiek, economie, cultuur en sociale verhoudingen en het rechtssysteem. De studenten worden daarnaast ook getraind in de vaardigheid om de resultaten van filosofisch onderzoek te relateren aan actuele maatschappelijk vraagstukken.

Aan het einde van het tweede jaar van de opleiding kiezen studenten voor een van de drie uitstroomprofielen: onderwijs, onderzoek of ondernemen. Door deze uitstroomprofielen onderscheidt de opleiding zich van andere bacheloropleidingen, in het bijzonder door het uitstroomprofiel ondernemen. De eindkwalificaties geven volgens het panel in voldoende mate het niveau aan dat volgens de internationale standaarden in een academische bacheloropleiding bereikt moet worden. De aansluiting met het domeinspecifiek referentiekader en de internationale standaarden in het vakgebied is naar het oordeel van het panel aanwezig.

Standaard 2

Het programma van de bacheloropleiding bestaat uit een verplicht gezamenlijk deel, een deel dat specifiek is voor het gekozen uitstroomprofiel, een minor en een bachelorscriptie. De kernvakken van de opleiding zijn ethiek, wetenschapsfilosofie en kenleer. Deze kernvakken zijn programmatisch opgebouwd en komen ieder studiejaar terug. Profilering vindt plaats in de laatste drie semesters van de opleiding.

Het panel vindt dat het programma goed in elkaar zit; er is een duidelijke leerlijn zichtbaar, het niveau van de cursussen is afgestemd op wat de studenten al gehad hebben en is er voldoende samenhang. Het programma stelt de studenten in staat om de eindkwalificaties te behalen. Een kanttekening bij het programma is dat het een groot verplicht gedeelte bevat en er buiten de minor geen keuzeruimte is voor de studenten. Het panel is van mening dat meer keuzevrijheid goed is voor de intellectuele ontwikkeling van de studenten.

Er wordt in het bachelorprogramma systematisch aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de academische vaardigheden en de opleiding zet geëigende werkvormen in.

Met uitzondering van het programma voor het uitstroomprofiel onderwijs waarvoor een te hoge studielast geldt namelijk 12 EC bovenop de standaard 180 EC is het bachelor programma studeerbaar.

Naar het oordeel van het panel is er voldoende staf betrokken bij het onderwijs in de bacheloropleiding. De sfeer in het departement is goed, de studenten zijn tevreden over de toegankelijkheid van de docenten. Het viel het panel op dat de opleiding landelijk gezien nog achterloopt met het kwalificeren van de staf op het gebied van de didactiek, nog slechts 30% van de betrokken wetenschappelijke staf beschikt over een basiskwalificatie onderwijs (BKO). De opleiding heeft als doel dat het aandeel BKO in 2018 70% zal zijn, en universiteitsbreed is het doel dat in 2020 alle docenten BKO hebben. Het panel heeft vertrouwen in het behalen van die doelen.

In deze kleine opleiding zijn de lijnen tussen studenten, docenten en management kort, worden problemen snel opgelost en verbeteringen snel doorgevoerd. Het panel denkt echter dat het goed is om de verantwoordelijkheden van opleidingscommissie en onderwijsmanagement duidelijker te

onderscheiden en steunt de opleidingscommissie in haar streven meer directe betrokkenheid te verkrijgen bij de kwaliteitsbewaking van het onderwijs.

Standaard 3

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert, dat de faculteit een toetsbeleid heeft geformuleerd en dat de opleiding over een adequaat toetsstelsel beschikt. De examencommissie heeft een toetscommissie ingesteld die steekproefsgewijs de kwaliteit van de tentamens onderzoekt. De toetsen worden vooraf onderworpen aan peer review, alle tentamens worden voor afname voorgelegd aan een tweede docent. De toetsing is in het algemeen valide, transparant en betrouwbaar.

Het panel heeft echter een ernstige onvolkomenheid aangetroffen in het toetsprogramma van het uitstroomprofiel ondernemen. Het is voor het panel voor, tijdens en na het visitatiebezoek onduidelijk gebleven wie de examinatoren zijn voor het stageonderdeel, en hoe deze beoordeeld wordt. Ook heeft het panel niet kunnen achterhalen hoe de 18 EC verdeeld worden tussen stage en scriptie. Deze onduidelijke situatie noopt het panel tot de conclusie dat in het huidige systeem de transparantie en objectiviteit van de toetsing binnen de bacheloropleiding onvoldoende gewaarborgd is. Hier moeten maatregelen voor getroffen worden, en het is volgens het panel mogelijk om die binnen korte tijd door te voeren.

Verder vindt het panel dat er duidelijke afspraken gemaakt zouden moeten worden over de omvang van de scriptie en over de wijze van handelen als studenten langer over hun scriptie doen dan bedoeld is.

Standaard 4

Het panel heeft vastgesteld dat het toetsprogramma van de opleiding de beoogde eindkwalificaties dekt. Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van vijftien scripties per opleiding bekeken. De scripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. De bachelorscripties laten zien dat de studenten in staat zijn een goede vraag te formuleren, primaire en secundaire literatuur te behandelen en een betoog op te bouwen.

Omdat het oordeel van het panel op drie standaarden voldoende is, waaronder standaard 1 en herstel van de tekortkoming die het panel genoemd heeft voor standaard 3 realistisch en haalbaar is binnen twee jaar luidt het eindoordeel voor de bacheloropleiding Wijsbegeerte voldoende.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	onvoldoende
Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Filosofie

Standaard 1

De masteropleiding Filosofie sluit met haar profiel aan op het motto van Tilburg University, Understanding Society. De opleiding biedt drie specialistische tracks: Ethiek van Bedrijf en Organisatie (EBO), Philosophy, Science and Society (PSS), en Filosofie van Democratie en Cultuur (FDC). De masteropleiding wil studenten enerzijds voorbereiden op een verdere loopbaan in de filosofie, anderzijds wil de opleiding studenten voorbereiden op academische functies in de maatschappij waarvoor filosofische kennis en vaardigheden van belang zijn. De eindkwalificaties bouwen voort op en stijgen uit boven de eindkwalificaties voor de bacheloropleiding. Volgens de formuleringen gaat het bij een afgestudeerde van de masteropleiding om verdiepte kennis van

tenminste een van de specialisaties binnen de filosofie. De aanvullende eindkwalificaties voor de drie tracks zijn onderscheidend en geven in voldoende mate het niveau en de inhoud aan die verwacht kunnen worden bij een masteropleiding.

Het panel heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties in overeenstemming zijn met het domeinspecifieke referentiekader en de internationale standaarden voor masteropleidingen in de filosofie. De eindkwalificaties zijn zo omschreven dat het wetenschappelijke masterniveau dat bereikt moet worden door de studenten er duidelijk in naar voren komt. Het panel vond het profiel van de EBO track uniek, aantrekkelijk en goed aansluitend bij het Tilburgse profiel.

Standaard 2

Het programma van de masteropleiding bestaat uit een gemeenschappelijk deel van 24 EC, voor ieder van de drie tracks zijn vier toegespitste cursussen van 6 EC en de opleiding wordt afgesloten met een scriptie van 12 EC.

De EBO track omvat cursussen gericht op de diverse politiek-ethische aspecten van de moderne samenleving. De vier cursussen van de PSS track behandelen de verschillende aspecten van rationaliteit en actorschap binnen sociale besluitvormingsprocessen. In de FDC track staan de beginselen van burgerschap in Europa centraal in relatie tot kunst, recht en moraal, wetenschap en religie.

De masteropleiding staat open voor studenten met een bacheloropleiding Wijsbegeerte en voor studenten van andere opleidingen, nadat zij een premaster hebben gevolgd. Het onderwijs is kleinschalig en interactief met gebruikmaking van diverse werkvormen. De drie tracks (EBO, PSS en FDC) van het masterprogramma stellen volgens het panel de studenten in staat de eindkwalificaties te bereiken. De EBO track is duidelijk een aantrekkelijk programma voor studenten met andere disciplinaire achtergronden die zich willen verdiepen in de ethische en filosofische achtergrond van organisatievraagstukken. De studenten die hiervoor kiezen worden in voldoende mate voorbereid door het premaster programma. Het onderwijs is kleinschalig en interactief met gebruikmaking van diverse werkvormen. Het panel denkt dat in de masteropleiding de integratie met het onderzoek van de staf nog verbeterd kan worden.

Naar het oordeel van het panel is er voldoende staf betrokken bij het onderwijs in de masteropleiding. De sfeer in het departement is goed, de studenten zijn tevreden over de toegankelijkheid van de docenten. Het viel het panel op dat de opleiding nog achterloopt met het kwalificeren van de staf op het gebied van de didactiek, nog slechts 30% van de betrokken wetenschappelijke staf beschikt over een basiskwalificatie onderwijs (BKO). De opleiding heeft als doel dat het aandeel BKO in 2018 70% zal zijn, en universiteitsbreed is het doel dat in 2020 alle docenten BKO hebben. Het panel heeft vertrouwen in het behalen van die doelen.

In deze kleine opleiding zijn de lijnen tussen studenten, docenten en management kort, worden problemen snel opgelost en verbeteringen snel doorgevoerd. Het panel denkt echter dat het goed is om de verantwoordelijkheden van opleidingscommissie en onderwijsmanagement duidelijker te onderscheiden en steunt de opleidingscommissie in haar streven meer directe betrokkenheid te verkrijgen bij de kwaliteitsbewaking van het onderwijs.

Standaard 3

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert, dat de faculteit een toetsbeleid heeft geformuleerd en dat de opleiding over een adequaat toetsstelsel beschikt. De examencommissie heeft een toetscommissie ingesteld die steekproefsgewijs de kwaliteit van de tentamens onderzoekt.

De toetsen worden vooraf onderworpen aan peer review, alle tentamens worden voor afname voorgelegd aan een tweede docent. De toetsing is in het algemeen valide, transparant en betrouwbaar.

Het panel beveelt aan duidelijke afspraken te maken over de omvang van de scriptie en over de wijze van handelen als studenten langer over hun scriptie doen dan de bedoeling is.

Tot slot beveelt het panel aan dat erop toegezien wordt dat de eerste en tweede beoordelaar bij de scriptie aantoonbaar onafhankelijk van elkaar tot een oordeel komen en dat de oordelen in het beoordelingsformulier beargumenteerd worden; in enkele gevallen heeft het panel formulieren gezien waar dit wat onduidelijk was. Het panel heeft op dit punt voldoende vertrouwen dat de opleiding deze aanbeveling zal overnemen.

Standaard 4

Het panel heeft vastgesteld dat het toetsprogramma van de opleiding de beoogde eindkwalificaties dekt. Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van vijftien scripties per opleiding bekeken. De scripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. De scripties tonen dat de studenten in staat zijn op basis van kennis en inzicht in de filosofie een eigen bijdrage te leveren aan actuele discussies binnen het vakgebied en binnen complexe contexten gerelateerd aan de filosofie.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 11 oktober 2017

Prof.dr. Martin Stokhof

Dr. Barbara van Balen

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING

De bacheloropleiding Wijsbegeerte en de masteropleiding Filosofie worden verzorgd door de wetenschappelijke staf van het Departement Filosofie (DFI) van de Tilburg School of Humanities (TSH) van Tilburg University. Naast deze opleidingen verzorgt het Departement de filosofiecurricula die onderdeel zijn van alle bachelorprogramma's van Tilburg University.

De TSH bestaat naast het DFI uit de departementen Communicatie- en Informatiewetenschappen en Cultuurwetenschappen, en het University College. Het bestuur van de faculteit wordt gevormd door de decaan, de vice-decaan onderzoek, de vice-decaan onderwijs en de faculteitsdirecteur.

De TSH heeft een Facultair Onderwijsoverleg, waarvan naast de vice-decaan onderwijs, de opleidingsdirecteuren van alle bachelor- en masteropleidingen van de TSH, het hoofd van het Education Support Team en een student-adviseur deel uitmaken.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Bacheloropleiding

Het zelfevaluatie rapport (ZER) beschrijft dat de bacheloropleiding Wijsbegeerte een brede opleiding is waarin studenten worden ingevoerd in de diverse deeldisciplines en stijlen van filosofiebeoefening. Het opleidingsmanagement geeft aan dat de opleiding in de breedte een volledig programma biedt zodat de studenten na de bacheloropleiding door kunnen stromen naar veel verschillende opleidingen en richtingen.

De opleiding sluit volgens de beschrijving aan op het motto van Tilburg University: Understanding Society. De bedoelde aansluiting komt tot uiting in de aandacht die er in het programma is voor de relatie tussen filosofisch onderzoek en vraagstukken op de maatschappelijke terreinen van de politiek, economie, cultuur en sociale verhoudingen en het rechtssysteem. Daarnaast worden de studenten, zo staat in het zelfevaluatie rapport, getraind in de vaardigheid om de resultaten van filosofisch onderzoek te relateren aan actuele maatschappelijke vraagstukken.

De studenten kiezen aan het einde van het tweede jaar van de opleiding voor een van de drie uitstroomprofielen: onderwijs, onderzoek of ondernemen. Voor elk van deze uitstroomprofielen zijn naast de eindkwalificaties die voor alle studenten gelden, aanvullende eindkwalificaties geformuleerd (zie bijlage 3). De gemeenschappelijke eindkwalificaties zijn geordend volgens de Dublin-descriptoren; de aansluiting met de internationale standaarden voor het niveau dat bereikt moet worden in een academische bacheloropleiding is daarmee volgens het panel voldoende aangegeven. Ook de aansluiting met het domeinspecifiek referentiekader en de internationale standaarden in het vakgebied is naar het oordeel van het panel aanwezig. In de eindkwalificaties is aangegeven dat de afgestudeerde student uitgebreide kennis van en inzicht in de diverse

systematische disciplines van de westerse filosofie dient te hebben en verdiepte kennis en inzicht in een van de systematische disciplines. Verder is in de eindkwalificaties aangegeven dat de afgestudeerde kennis van en inzicht in zowel de geschiedenis als de nieuwste ontwikkelingen in de filosofie dient te hebben. Het panel waardeert het dat ook is opgenomen dat de afgestudeerde kennis gemaakt heeft met de verschillende rollen die een filosoof in de samenleving kan spelen (eindkwalificatie 5).

Het panel heeft gezien dat ook academische en filosofische vaardigheden, zoals ontwikkelen van filosofische argumenten en het vermogen om een filosofisch probleem te identificeren, analyseren, interpreteren en helder uiteen te zetten, gedegen zijn uitgewerkt in de algemene eindkwalificaties. Het panel waardeert het dat daarbij ook aandacht is voor het leren vertalen van praktijkproblemen naar een filosofische probleemstelling en omgekeerd (eindkwalificatie 15).

De aanvullende eindkwalificaties per uitstroomprofiel zijn duidelijk onderscheidend ten opzichte van elkaar. Deze uitstroomprofielen zijn volgens het panel een bijzonder en positief kenmerk van de bacheloropleiding in Tilburg. De profielen onderwijs en ondernemen zijn helder; het uitstroomprofiel dat de titel onderzoek heeft gekregen is volgens het panel niet specifiek onderzoekgericht, zoals de betiteling suggereert. Het lijkt eerder een standaardprofiel wijsbegeerte, en als zodanig voldoet het. Het panel adviseert de opleiding nog eens goed naar de formulering van de eindkwalificaties te kijken; het panel kwam in nadere bestudering van achterliggende stukken verschillende versies van de eindkwalificaties tegen. Ook denkt het panel dat sommige eindkwalificaties meer precies en ambitieuzer geformuleerd zouden kunnen worden, zoals eindterm 1 van het uitstroomprofiel onderzoek: 'kan kritiek formuleren en verwerken op een paper op de wijze zoals dat ook bij academische tijdschriften plaats vindt.' Ook de laatste eindkwalificatie van het uitstroomprofiel ondernemen verdient heroverweging: de student 'herkent en benut de vaardigheden die van belang zijn bij het vinden van een stageplek'.

Het panel heeft tijdens het gesprek met de studenten begrepen dat het profiel onderwijs weinig gekozen wordt. Het profiel is naar de mening van het panel adequaat en waardevol, maar blijkbaar niet attractief genoeg. Wellicht dan de studieomvang hier een belemmering voor studenten is (zie standaard 2).

Masteropleiding

Ook de masteropleiding filosofie sluit volgens het ZER aan op het motto Understanding Society van Tilburg University. Dit komt tot uiting in de drie specialistische tracks van de opleiding, waarin telkens een maatschappelijk probleemveld centraal staat.

De track Ethiek van Bedrijf en Organisatie (EBO) richt zich op vraagstukken rondom ethiek en organisatie. De track Philosophy, Science and Society (PSS) analyseert de rationaliteit van individuele en collectieve actoren, de besluitvorming binnen de democratie en de relatie tussen democratie en wetenschap. De track Filosofie van Democratie en Cultuur (FDC) is gericht op studenten die een verdieping in de filosofie zoeken omtrent thema's als burgerschap, democratie en de verhouding tussen religie en wetenschap. De masteropleiding wil studenten enerzijds voorbereiden op een verdere loopbaan in de filosofie, anderzijds wil de opleiding studenten voorbereiden op academische functies in de maatschappij waarvoor filosofische kennis en vaardigheden van belang zijn.

In het zelfevaluatie-rapport beschrijft de opleiding dat het toekomstige werkveld van afgestudeerden van de EBO track het hele veld van organisaties betreft, waar ethiek steeds belangrijker wordt. Volgens de ZER bestaat bij deze organisaties een grote behoefte aan zelfstandige denkers die vorm kunnen geven aan integriteit binnen de organisatie.

De PSS track bereidt studenten voor op een mogelijke carrière binnen overheden en daarnaast kan de track een goede voorbereiding zijn op een loopbaan in de wetenschap. De FDC track is niet expliciet gericht op een bepaald werkveld.

In een bijlage bij de ZER zijn de eindkwalificaties voor de masteropleiding opgenomen, gegroepeerd per Dublindescriptor. Voor de tracks zijn aanvullende specifieke eindkwalificaties aangegeven.

Het panel heeft geverifieerd dat de eindkwalificaties wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie zijn geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen. De eindkwalificaties geven volgens het panel duidelijk het wetenschappelijke masterniveau aan en sluiten aan bij de eisen die in het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding volgens het domeinspecifieke referentiekader (zie bijlage 2). De eindkwalificaties bouwen voort op en stijgen uit boven de eindkwalificaties voor de bacheloropleiding. Volgens de formuleringen gaat het bij een afgestudeerde van de masteropleiding om verdiepte kennis van tenminste een van de specialisaties binnen de filosofie. De aanvullende eindkwalificaties voor de drie tracks zijn onderscheidend en geven in voldoende mate het niveau en de inhoud aan die verwacht kunnen worden bij een masteropleiding. Ook voor de masteropleiding zijn de filosofische en academische vaardigheden in de eindkwalificaties gedegen uitgewerkt op een niveau dat past bij de masteropleiding, hetgeen tot uiting komt in de mate van zelfstandigheid die gevraagd wordt van de afgestudeerde.

Tijdens het bezoek aan de opleiding heeft het panel gesproken met alumni en studenten over de tracks. Uit die gesprekken kwam naar voren dat in het bijzonder de EBO track een aantrekkelijk en onderscheidend profiel heeft dat grote aantrekkingskracht uitoefent op mensen met verschillende disciplinaire achtergronden die al enige tijd werken. De studenten en alumni waren zeer enthousiast over de mogelijkheid die deze opleiding hen biedt om zich te verdiepen in de filosofische en ethische kanten van organisatievraagstukken waar zij in hun werkzame leven mee te maken hebben. Tilburg University biedt met deze track een mooie aantrekkelijke en onderscheidende opleiding. De twee andere tracks voldoen volgens het panel aan de criteria voor standaard 1, maar zijn blijkbaar onvoldoende onderscheidend om veel studenten te trekken. Het panel onderschrijft het plan van de opleiding om de tracks te vernieuwen en het programma meer vraaggericht in te richten. De EBO track kan mogelijk als voorbeeld dienen hoe er aangesloten kan worden op het profiel van Tilburg University. Het panel heeft begrepen dat de nieuwe tracks vanaf 2017-2018 zullen worden aangeboden. In deze beoordeling beperkt het panel zich tot het programma volgens de tracks die in de beoordelingsperiode zijn aangeboden.

Overwegingen

De eindkwalificaties van de bacheloropleiding Wijsbegeerte van Tilburg University voldoen volgens het panel aan de eisen die daaraan gesteld kunnen worden qua niveau, inhoud en oriëntatie. De eindkwalificaties geven in voldoende mate aan dat het niveau van een bacheloropleiding door de studenten behaald moeten worden. Kenmerkend voor de opleiding is dat ze werkt met verschillende uitstroomprofielen. Daarin onderscheidt de opleiding zich in het bijzonder door het uitstroomprofiel ondernemen. De uitstroomprofielen zijn transparant en relevant, ze zijn daarmee in lijn met het motto van Tilburg University: Understanding Society. Het panel adviseert om de drie uitstroomprofielen te handhaven, ook al wordt – helaas - het uitstroomprofiel onderwijs weinig gekozen.

Het panel waardeert de gedegen uitwerking van de academische en filosofische vaardigheden in de beoogde eindkwalificaties. Wel adviseert het panel om goed te kijken naar de formulering van de eindkwalificaties.

De formulering van de eindkwalificaties van de masteropleiding Filosofie is in overeenstemming met het domeinspecifieke referentiekader en de internationale standaarden voor masteropleidingen in de filosofie. De eindkwalificaties zijn zo omschreven dat het wetenschappelijke masterniveau dat bereikt moet worden door de studenten er duidelijk in naar voren komt. De opleiding onderscheidt zich door het aanbod van drie tracks gericht op een maatschappelijk probleemveld. Door die focus sluit de masteropleiding aan op het motto van Tilburg University: Understanding Society. In het bijzonder de track Ethiek van Bedrijf en Organisatie is onderscheidend en aantrekkelijk voor studenten met

een andere disciplinaire achtergrond die verdieping zoeken op het gebied van ethische en filosofische kanten van organisatievraagstukken.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces ('student-centred').

Bevindingen

Bacheloropleiding

Het programma van de bacheloropleiding bestaat uit een verplicht gezamenlijk deel, een deel dat specifiek is voor het gekozen uitstroomprofiel, een minor en een bachelorscriptie. In bijlage 4 is een overzicht van het programma opgenomen.

De eerste drie semesters van de opleiding zijn voor alle studenten gelijk. In ieder semester wordt een andere periode uit de geschiedenis van de filosofie behandeld. Daarnaast worden vakken van de filosofische subdisciplines aangeboden, zoals logica en metafysica en de drie kernvakken ethiek, wetenschapsfilosofie en kenleer, die het Tilburgse profiel bepalen. Deze kernvakken zijn programmatisch opgebouwd en komen ieder studiejaar terug.

Profilering vindt plaats in de laatste drie semesters van de opleiding. In het tweede semester van het tweede jaar is de verdiepende of verbredende minor gepland en in het derde jaar van de opleiding volgen de studenten vijf gemeenschappelijke vakken, waaronder twee vakken over hedendaagse filosofie; studenten focussen zich op het gekozen uitstroomprofiel en ronden deze af met een scriptie.

Het panel heeft verschillende vakken van de bacheloropleiding nader bekeken en was onder de indruk van de aard van de verplichte literatuur en studiematerialen. Het panel vindt dat het programma goed in elkaar zit. Door de opbouw van kernvakken over de drie jaren is er een duidelijke leerlijn zichtbaar, wordt het niveau van de cursussen goed afgestemd op wat de studenten al gehad hebben en is er voldoende samenhang. Het panel heeft gezien dat er een redelijk uitgewerkt toetsprogramma onder het curriculum ligt waaruit duidelijk wordt dat het programma en de cursussen waaruit het programma is opgebouwd is afgestemd op de eindkwalificaties; het programma stelt de studenten in staat om de eindkwalificaties te behalen. Een kanttekening bij het programma is dat het een groot verplicht gedeelte bevat en er buiten de minor geen keuzeruimte is voor de studenten. Het panel is van mening dat meer keuzevrijheid in de tweede helft van het curriculum wenselijk is, dat geeft de studenten gelegenheid om te verdiepen en te excelleren. Voor docenten kan het de mogelijkheid bieden om het eigen onderzoek meer in het onderwijs te integreren.

Het programma voor het uitstroomprofiel onderwijs is naar het oordeel van het panel eigenlijk niet studeerbaar, omdat studenten 12 EC extra studiepunten aan vakdidactiek, algemene didactiek, stage en masterclasses moeten behalen bovenop de 180 EC van het gewone studieprogramma.

In het programma van het uitstroomprofiel ondernemen is een stage opgenomen. Het panel vindt dit positief, maar merkt op dat opzet van de stage in het onderwijsprogramma nog nader uitgewerkt moet worden. Zo is, zie hiervoor verder de bespreking bij standaard 3, onduidelijk hoe de stage beoordeeld wordt.

In de eerste drie semesters is het mentoraat ingeroosterd, dit neemt gedurende een semester 1 uur in de week in beslag. Volgens de studenten is de invulling van het mentoraat sterk afhankelijk van de docent. Het kan zijn dat het mentoraat wordt ingevuld door gezamenlijk een boek te bespreken en/of vaardigheden te trainen. Het mentoraat is ook wel eens ingevuld door een gedachtenexperiment en het lezen van Plato. Studenten vinden het mentoraat vooral van waarde omdat het de gelegenheid biedt elkaar te leren kennen en omdat het stimuleert tot meer interactie in de klas. Elk semester krijgt de groep een andere docent als mentor. De mentor/docent is ook aanspreekpunt buiten de bijeenkomsten om. Voor één op één gesprekken kunnen de studenten terecht bij de studieadviseur. De studiebegeleiding is in het algemeen adequaat. Het panel vindt het positief dat er studenten in de eerste anderhalf jaar van de studie een mentor hebben en heeft gezien dat het mentoraat een meerwaarde heeft. Het mentoraat zou wellicht nog structureler ingezet kunnen worden voor het vaardighedenonderwijs.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding geëigende werkvormen inzet in het onderwijs en kan zich voorstellen dat het goed is om te werken aan didactische vernieuwing, ook omdat, zoals door de opleiding zelf geconstateerd was, het collegebezoek terugloopt. Studenten geven aan dat ze colleges niet bezoeken als deze niets toevoegen aan informatie die ook online te vinden is, zoals in powerpointpresentaties. Het panel adviseert meer in te zetten op werkvormen die verder gaan dan kennisoverdracht en meer gericht zijn op de ontwikkeling van een academische en filosofische houding en vaardigheden. Het zou volgens het panel goed zijn om ook ruimte te scheppen voor het ontwikkelen van communicatieve vaardigheden gericht op algemeen niet-filosofisch publiek.

Met uitzondering van het programma voor het uitstroomprofiel onderwijs, zoals boven beschreven, is het aangeboden programma studeerbaar. Er zijn aan het panel geen knelpunten of struikelblokken gemeld, het programma zit volgens het panel goed in elkaar en is evenwichtig over de tijd gespreid.

Masteropleiding

Zoals aangegeven heeft de masteropleiding drie tracks, er is een gemeenschappelijk deel van 4 vakken van 6 EC, voor ieder van de drie tracks zijn vier toegespitste cursussen van 6 EC en de opleiding wordt afgesloten met een scriptie van 12 EC. De vier gemeenschappelijke vakken betreffen Ethics, Political Philosophy, Philosophy of Mind and Action, en Science and Democracy.

De EBO track omvat cursussen gericht op de diverse politiek-ethische aspecten van de moderne samenleving. De vier cursussen van de PSS track behandelen de verschillende aspecten van rationaliteit en actorschap binnen sociale besluitvormingsprocessen. In de FDC track staan de beginselen van burgerschap in Europa centraal in relatie tot kunst, recht en moraal, wetenschap en religie.

De masteropleiding staat open voor studenten met een bacheloropleiding Wijsbegeerte en voor studenten van andere opleidingen, nadat zij een premaster hebben gevolgd. Het onderwijs is kleinschalig en interactief met gebruikmaking van diverse werkvormen.

Het panel denkt dat in de masteropleiding de integratie met het onderzoek van de staf nog verbeterd kan worden. De studenten en alumni veronderstellen dat docenten hun onderzoek wel laten doorschemeren in de keuze van de literatuur die besproken wordt en weten dat het mogelijk is om de afstudeerscriptie te koppelen aan onderzoek, maar meer is hen niet bekend over het onderzoek van de docenten. De studenten berichten wel zeer positief over het EBO seminar dat eens in de maand plaatsvindt, daarin komen mensen uit het veld aan het woord. In de EBO track is de link naar maatschappelijke en actuele thema's nadrukkelijk aanwezig, er is veel casuïstiek in de colleges die door de studenten wordt verwerkt in tussentijdse papers over een actueel probleem. De studenten en alumni zijn heel positief over het programma van de EBO track. Het programma past goed bij wat

ze zochten, het biedt hen handvaten om vraagstukken in organisatie en maatschappij te analyseren en hun kennis vanuit diverse disciplines te verdiepen. Er is door de studenten ook gekozen voor deze opleiding omdat er de mogelijkheid bestaat deze deeltijd te volgen.

De EBO studenten, die het panel gesproken heeft, hebben allen de premaster gevolgd, dat was goed te doen volgens hen en heeft hen in voldoende mate voorbereid op de masteropleiding. Hoewel de studenten in een half jaar premaster niet hetzelfde niveau kunnen behalen als de studenten die de bacheloropleiding hebben gevolgd, geeft de premaster hen toch de extra verdiepingsslag die nodig is naast de disciplinaire achtergrond die ze hebben. De studenten die een bachelor Wijsbegeerte hebben gedaan beschikken over meer parate kennis van de filosofie. In de premaster is veel aandacht voor schrijfvaardigheden, zodat ook de studenten die van het HBO komen op dat vlak in voldoende mate voorbereid zijn. De drie tracks van het masterprogramma stellen volgens het panel de studenten in staat de eindkwalificaties te bereiken. Het programma is samenhangend en studeerbaar. Er zijn geen knelpunten of struikelblokken.

Docententeam

De bacheloropleiding heeft een instroom van 18-24 studenten per jaar, gemiddeld zetten 14 studenten de studie voort na het eerste jaar. De instroom in de masteropleiding is tussen de 16 en de 28 studenten. Gelet op de beperkte groeps grootte voor zowel de bachelor- als de masteropleiding is de totale omvang van de wetenschappelijke staf voor Wijsbegeerte aanzienlijk; volgens het zelfevaluatie rapport is de staf onlangs gegroeid tot 22 fte. Een groot deel van de onderwijs capaciteit wordt ingezet voor het serviceonderwijs aan andere opleidingen. Naar het oordeel van het panel is er voldoende staf betrokken bij het onderwijs in de bachelor- en in de masteropleiding. De sfeer in het departement is goed, docenten werken intensief samen aan de verbetering van het onderwijs en de studenten zijn tevreden over de toegankelijkheid van de docenten.

Het viel het panel op dat de opleiding nog achterloopt met het kwalificeren van de staf op het gebied van de didactiek, nog slechts 30% van de betrokken wetenschappelijke staf beschikt over een basiskwalificatie onderwijs (BKO). Zoals in de zelfevaluatie is aangegeven zal er een inhaalslag gemaakt moeten worden, het is positief dat de opleiding streeft naar een spoedige verhoging van het percentage BKO gecertificeerden tot 70%. Het panel heeft er vertrouwen in dat dit doel gehaald zal worden. Het panel raadt aan om daarbij niet in te boeten op de kwaliteit van de didactiekopleiding en daarnaast te werken aan permanente professionalisering van de docenten.

Opleidingscommissie

Sinds kort beschikken de opleidingen Filosofie over een eigen opleidingscommissie, voor die tijd was er een opleidingscommissie voor verschillende opleidingen gezamenlijk. De opleidingscommissie krijgt alle cursusevaluaties te zien. De cursussen worden eens in de drie jaar geëvalueerd, dus jaarlijks is er een evaluatie van een derde van de cursussen. Nieuwe cursussen of cursussen met nieuwe docenten worden echter altijd geëvalueerd. Evaluaties gebeuren door middel van een universiteitsbreed digitaal evaluatiesysteem. De evaluaties worden slechts door een klein deel van de studenten ingevuld en leveren niet veel informatie. Naast deze cursusevaluatie bestaat er een klankbordgroep die elk semester problemen en knelpunten bespreekt. De onderwerpen die in de klankbordgroep aan de orde komen zijn meer op operationeel niveau en worden direct met de opleidingsdirecteur besproken. Er zijn niet veel problemen die in de opleidingscommissie terecht komen. De opleidingen zijn klein en de lijnen zijn kort, als er problemen zijn worden die doorgaans direct door de opleidingsdirecteur opgelost. De opleidingsdirecteur wordt ook standaard bij de vergaderingen van de opleidingscommissie uitgenodigd. Een van de leden van de opleidingscommissie heeft direct contact met de klankbordgroep.

De opleidingscommissie zou graag over gaan naar een schriftelijke evaluatie van cursussen en curriculum en meer greep hebben op wat er in de evaluaties wordt gevraagd. Bij de wijziging van de taken en bevoegdheden van de opleidingscommissie die in september 2017 ingaat, zijn daartoe meer mogelijkheden. Het panel steunt de opleidingscommissie in haar streven meer directe betrokkenheid te verkrijgen bij de kwaliteitsbewaking van het onderwijs. Daarnaast vindt het panel het ook van

belang dat de verantwoordelijkheden van onderwijsmanagement en opleidingscommissie duidelijker gescheiden worden.

Overwegingen

Het onderwijsprogramma van de bacheloropleiding Wijsbegeerte van Tilburg University stelt volgens het panel de studenten in staat de eindkwalificaties te behalen. Het panel vindt dat het programma goed in elkaar zit, door de opbouw van kernvakken over de drie jaren is er een duidelijke leerlijn zichtbaar, wordt het niveau van de cursussen goed afgestemd op wat de studenten al gehad hebben en is er voldoende samenhang. Een kanttekening bij het programma is dat het een groot verplicht gedeelte bevat en er buiten de minor geen keuzeruimte is voor de studenten. Het panel is van mening dat meer keuzevrijheid voor de studenten wenselijk is.

De studiebegeleiding is adequaat.

Er wordt in het bachelorprogramma systematisch aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de traditionele academische vaardigheden. Het zou volgens het panel goed zijn om ook ruimte te scheppen voor het ontwikkelen van communicatieve vaardigheden gericht op algemeen niet-filosofisch publiek. De opleiding zet geëigende werkvormen in. Het panel beveelt echter aan te werken aan didactische vernieuwing en meer in te zetten op werkvormen die gericht zijn op de ontwikkeling van een academische en filosofische houding en vaardigheden.

Met uitzondering van het programma voor het uitstroomprofiel onderwijs is het bachelor programma studeerbaar.

De drie tracks (EBO, PSS en FDC) van het masterprogramma stellen volgens het panel de studenten in staat de eindkwalificaties te bereiken. Het programma is samenhangend en studeerbaar. De EBO track is duidelijk een aantrekkelijk programma voor studenten met andere disciplinaire achtergronden die zich willen verdiepen in de ethische en filosofische achtergrond van organisatievraagstukken. De studenten die hiervoor kiezen worden in voldoende mate voorbereid door het premaster programma. Het onderwijs is kleinschalig en interactief met gebruikmaking van diverse werkvormen. Het panel denkt dat in de masteropleiding de integratie met het onderzoek van de staf nog verbeterd kan worden.

Naar het oordeel van het panel is er voldoende staf betrokken bij het onderwijs in de bachelor- en in de masteropleiding. De sfeer in het departement is goed, de studenten zijn tevreden over de toegankelijkheid van de docenten. Het panel dringt erop aan dat er wordt ingezet op een spoedige verhoging van het percentage docenten met een BKO certificaat en raadt aan om daarbij niet in te boeten op de kwaliteit van de didactiekopleiding en te werken aan permanente professionalisering van de docenten.

Het panel steunt de opleidingscommissie in haar streven meer directe betrokkenheid te verkrijgen bij de kwaliteitsbewaking van het onderwijs. Daarnaast vindt het panel het ook van belang dat de verantwoordelijkheden van onderwijsmanagement en opleidingscommissie duidelijker gescheiden worden.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende.'

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Er is een examencommissie voor alle opleidingen van Tilburg School of Humanities (TSH). De TSH heeft ook een gemeenschappelijk toetsbeleid geformuleerd dat in het zelfevaluatie-rapport beschreven staat. Het doel van het toetsbeleid is het borgen van de kwaliteit van toetsing in termen van validiteit, betrouwbaarheid en transparantie. Het panel heeft gezien dat er binnen de opleidingen gewerkt is aan een toetsprogramma. Voor de bacheloropleiding is een uitgewerkt toetsprogramma beschikbaar waarin de eindkwalificaties zijn vertaald in leerdoelen per cursus en waarin is aangegeven hoe de leerdoelen worden getoetst en met welke toetsinstrumenten. De kwaliteit van de toetsing wordt vooraf bevorderd door toepassing van het vierogenprincipe: alle tentamens worden vooraf bekeken door een tweede docent. De examencommissie heeft in 2015-2016 een toetscommissie ingesteld die uit drie personen bestaat, waaronder een toetsexpert. Het is de bedoeling dat de toetscommissie elk semester enkele tentamens beoordeelt op validiteit, betrouwbaarheid en transparantie. Er zijn inmiddels twee bachelorcursussen en twee mastercursussen bekeken door de toetscommissie. De toetscommissie rapporteert aan de examencommissie.

Het panel heeft gesproken met de examencommissie en heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging naar behoren uitvoert. Het panel heeft ook vastgesteld dat de opleidingen beschikken over een adequaat systeem van toetsing. Het panel heeft echter enkele opmerkingen bij de scriptiebeoordeling van zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding. Om een oordeel te kunnen geven over de vraag of de studenten die afstuderen de eindkwalificaties behaald hebben heeft het panel vijftien scripties per opleiding bestudeerd, inclusief de daarbij behorende beoordelingsformulieren. Het viel het panel op dat de beoordelingsformulieren vrij summier zijn ingevuld.

Het panel heeft met de docenten en de examencommissie gesproken over de beoordelingsprocedure. Tijdens die gesprekken werd toegelicht dat de procedure zowel bij de bachelorscriptie als bij de masterscriptie is dat er een eerste en een tweede beoordelaar zijn betrokken bij de beoordeling. Het is de bedoeling dat beide beoordelaars onafhankelijk van elkaar tot een oordeel komen, en dat het beoordelingsformulier na overleg wordt ingevuld. De combinatie eerste en tweede beoordelaar wordt door de scriptiecoördinator gecontroleerd. Het is niet de bedoeling dat er veelvuldig een zelfde combinatie van eerste en tweede beoordelaar is.

Bij een eindcijfer 6 is een zogenaamde zesjesprocedure van toepassing. De scriptiecoördinator voert dan een marginale toetsing uit en schakelt bij twijfel een derde beoordelaar in. De officiële procedure is dat er ook bij verschil van mening over het cijfer voor de scriptie een derde persoon betrokken wordt. Dit laatste gebeurt niet altijd via de examencommissie. Ook blijkt dat er verschillen zijn in de wijze waarop de beoordelingsprocedure wordt uitgevoerd, soms worden door de beoordelaars twee afzonderlijke formulieren ingevuld en vervolgens samengevat in het officiële beoordelaarsformulier, en soms wordt het beoordelingsformulier gezamenlijk ingevuld.

De docenten vertelden verder dat er criteria zijn gesteld voor de lengte van de scriptie voor zowel de bachelor- als de masteropleiding. Daar worden de studenten in principe wel aan gehouden, maar bij doorvragen blijken de examinatoren toch verschillend om te gaan met overschrijdingen van de maximumlengte. Er blijkt ook geen eenduidige wijze van handelen te zijn als studenten langer bezig zijn met hun eindschrijft dan gepland, of langer aan de scriptie werken om een hoger cijfer te krijgen

en meer begeleiding vragen dan is bedoeld. Het panel beveelt aan over deze kwesties transparante en eenduidige afspraken te maken zodat studenten weten waar ze aan toe zijn en op een gelijke wijze behandeld worden.

Het panel heeft tijdens het locatiebezoek geen duidelijk beeld gekregen van de beoordeling van de scripties voor het uitstroomprofiel ondernemen van de bacheloropleiding. De totale omvang van de scriptie is voor dit uitstroomprofiel volgens het programmaoverzicht 18 EC in plaats van 10 EC zoals voor de andere uitstroomprofielen geldt. De eisen aan de scriptie zijn echter gelijk. Bij navraag bleek dat een stage deel uitmaakt van deze 18 EC, maar de beoordeling van die stage is onduidelijk. Volgens betrokken docenten wordt er een stageverslag gevraagd van de student, dat verslag wordt afgehandeld met de stagebegeleider, maar speelt geen rol in het cijfer van de scriptie. Om meer zicht te krijgen op de wijze waarop de beoordeling van de stage plaatsvindt heeft het panel nadere documentatie opgevraagd, waaronder de studiehandleiding, maar deze heeft geen helderheid kunnen verschaffen over de beoordeling van de stage. Deze onduidelijk situatie noopt het panel tot de conclusie dat in het huidige systeem de transparantie en objectiviteit van de toetsing onvoldoende gewaarborgd is. Het panel beveelt aan om stage en scriptie als afzonderlijke onderwijseenheden te beschouwen die afzonderlijk getoetst worden, zodat voor beide onderdelen duidelijk is wie de examinatoren zijn en hoe het onderdeel getoetst wordt. Het panel heeft begrepen dat de opleiding de aanbeveling ter harte heeft genomen en stappen heeft ondernomen om de scriptie en de stage afzonderlijk te gaan toetsen.

In de procedure voor de masterscriptie is opgenomen dat deze mondeling wordt verdedigd. De student licht de scriptie eerst toe aan het bij het afstuderen aanwezige publiek en verdedigt deze daarna tegenover de eerste en tweede lezer. Meteen na de verdediging wordt het cijfer voor de scriptie door begeleider en tweede lezer samen bepaald. Het panel vindt dit een goede procedure, maar heeft alleen inzicht gekregen in de scriptie en de samengevatte beoordelingen per scriptie, niet in de afzonderlijke ingevulde beoordelingen. Het panel vond in die samengevatte beoordelingen de argumentatie soms erg summier. De docenten verklaren tijdens het bezoek dat de student meer feedback krijgt dan op het formulier staat aangegeven, deze wordt vooral mondeling verstrekt. Het panel beveelt aan om er op toe te zien dat de eerste en tweede beoordelaar onafhankelijk tot een oordeel komen en duidelijk aan te geven op het beoordelingsformulier hoe het oordeel tot stand gekomen is.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert, dat de faculteit een toetsbeleid heeft geformuleerd en dat de opleidingen over een adequaat toetssysteem beschikken. De examencommissie heeft een toetscommissie ingesteld die steekproefsgewijs de kwaliteit van de tentamens onderzoekt. De toetsen worden vooraf onderworpen aan peer review, alle tentamens worden voor afname voorgelegd aan een tweede docent. De toetsing is in het algemeen valide, transparant en betrouwbaar.

De beoordelingsprocedure voor de masterscriptie is volgens het panel adequaat. Ook de beoordelingsprocedure voor de bachelorscriptie voldoet naar het oordeel van het panel, maar het panel heeft een ernstige onvolkomenheid aangetroffen in het toetsprogramma van het uitstroomprofiel ondernemen van de bacheloropleiding. Het is, ook na opvragen en bestuderen van aanvullende documentatie over de stage zoals de studiehandleiding, onduidelijk gebleven hoe de toetsing van het stageonderdeel plaatsvindt. Voor stage en afstudeerscriptie samen zijn staan 18 EC, waarvan waarschijnlijk 8 EC voor de stage is bedoeld. In de beoordeling van de scriptie echter wordt de stage niet meegenomen. Het is voor het panel onduidelijk gebleven wie de examinatoren zijn voor het stageonderdeel en wat de beoordelingscriteria zijn. Deze onduidelijk situatie noopt het panel tot de conclusie dat in het huidige systeem de transparantie en objectiviteit van de toetsing binnen de bacheloropleiding onvoldoende gewaarborgd is. Het panel beveelt aan om stage en scriptie als aparte onderdelen te beschouwen en per onderdeel examinatoren aan te wijzen. Het panel vindt

het positief te vernemen dat de opleiding inmiddels stappen heeft ondernomen om stage en scriptie als afzonderlijke onderdelen te beschouwen en afzonderlijk te gaan toetsen.

Verder vindt het panel dat er zowel voor de bachelor- als voor de masteropleiding duidelijke afspraken gemaakt zouden moeten worden over de omvang van de scriptie en hoe er omgegaan moet worden met overschrijdingen van de maximum omvang van de scriptie. Er moeten eenduidige afspraken zijn over de wijze van handelen als studenten langer over hun scriptie doen dan bedoeld is en over de hoeveelheid begeleiding die studenten daarbij krijgen, zodat studenten weten waar ze aan toe zijn en op een gelijke wijze behandeld worden.

Tot slot beveelt het panel aan dat er op toegezien wordt dat de eerste en tweede beoordelaar bij de scriptie onafhankelijk van elkaar tot een oordeel komen en dat de oordelen in het beoordelingsformulier beargumenteerd worden.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'onvoldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Het panel heeft geverifieerd dat de eindkwalificaties van de opleidingen vertaald zijn in leerdoelen voor cursusonderdelen en dat de cursusonderdelen worden afgesloten door toetsen die gebaseerd zijn op die leerdoelen. De toetsprogramma's van de opleidingen dekken in voldoende mate de eindkwalificaties.

Bacheloropleiding

Het panel heeft vijftien recente bachelortheses bekeken, die door de voorzitter van het panel zijn geselecteerd uit de lijst met afgestudeerden van de laatste twee cursusjaren. Het panel kwam bij enkele theses tot een afwijkend cijfer, sommige scripties zou het hoger beoordeeld hebben en andere wat lager. Geen van de scripties zou echter als onvoldoende worden beoordeeld. Het panel heeft geconstateerd dat de afgestudeerden aan de bacheloropleiding in staat zijn een goede vraag te formuleren en een gedegen uitwerking van de vraag te laten zien. De studenten laten in hun eindwerken een goede verwerking van primair en secundair materiaal laten zien. De theses zijn leesbaar en getuigen van distantie. Gezien de scripties zijn de studenten in staat om logisch te redeneren en analytische, kritische, synthetisch en interpretatief te denken.

Het panel heeft gezien dat de scripties van de studenten met een uitstroomprofiel onderzoek andere scripties schrijven dan studenten met een uitstroomprofiel ondernemen. De studenten met het uitstroomprofiel ondernemen hebben laten zien dat ze in staat zijn om filosofische kennis en inzicht toe te passen op een maatschappelijk probleem en dat ze nieuwe perspectieven op praktische problemen in een organisatorische context kunnen ontwikkelen. De studenten met het uitstroomprofiel onderzoek hebben laten zien dat ze in staat zijn om kritiek te formuleren en te verwerken en verbanden te leggen tussen filosofische theorieën en een empirische wetenschap.

Veel van de afgestudeerden van de bacheloropleiding stromen door naar een research masteropleiding in Nijmegen of een andere masteropleiding aan andere universiteiten. Volgens het

zelfevaluatie-rapport stroomt ongeveer 35% van de bachelorstudenten door naar de Tilburgse masteropleiding Filosofie. Enkele bachelors blijken er voor gekozen te hebben om na hun opleiding te gaan werken. Deze studenten hebben allen een baan gevonden die past bij hun opleidingsniveau (overheid, informatie- en communicatietechnologie, onderwijs, tekstschrijver en onderzoeker).

Masteropleiding

De vijftien theses die het panel gezien heeft van de studenten die zijn afgestudeerd aan de masteropleiding zijn in orde. Alle theses gaven voldoende aan dat de studenten het niveau bereikt hadden dat verwacht kan worden van een master in de filosofie. De studenten hebben getoond in staat te zijn om op basis van kennis en inzicht in de filosofie een eigen bijdrage te leveren aan actuele discussies binnen het vakgebied en binnen complexe contexten gerelateerd aan de filosofie. Het panel kwam bij enkele theses tot een afwijkend cijfer, sommige scripties zou het hoger beoordeeld hebben en andere wat lager. Geen van de scripties zou echter als onvoldoende worden beoordeeld. Voor een van de scripties kwam het panel tot een cijfer dat meer dan twee punten lager was dan het cijfer dat de scriptie van de examinatoren heeft gekregen. Maar ook deze scriptie voldeed net aan de criteria.

De afgestudeerden van de masteropleiding werken, volgens de gegevens die in de ZER gepresenteerd zijn, het vaakst in de sectoren overheid en zakelijke dienstverlening. Daarnaast is een relatief grote groep van de Tilburgse alumni werkzaam als zelfstandig filosoof. Volgens de ZER heeft 36% van de afgestudeerden werk dat direct gerelateerd is aan de opleiding filosofie. Het is echter lastig om uit deze gegevens conclusies te trekken over de aansluiting van de opleiding op het werkveld omdat veel gegevens over alumni ontbreken.

Overwegingen

Het panel heeft geverifieerd of de toetsprogramma's van de opleidingen de beoogde eindkwalificaties dekken. Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van vijftien scripties per opleiding bekeken. Zowel de bachelorscripties als de masterscripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. De bachelorscripties laten zien dat de studenten in staat zijn een goede vraag te formuleren, primaire en secundaire literatuur te behandelen en een betoog op te bouwen.

De masterscripties tonen dat de studenten in staat zijn op basis van kennis en inzicht in de filosofie een eigen bijdrage te leveren aan actuele discussies binnen het vakgebied en binnen complexe contexten gerelateerd aan de filosofie.

De bacheloropleiding blijkt de studenten in voldoende mate voor te bereiden op een masteropleiding en researchmasteropleidingen. Het panel heeft er echter onvoldoende zicht op of de opleidingen de studenten voldoende voorbereiden op een positie op de arbeidsmarkt.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel beoordeelt de bacheloropleiding Wijsbegeerte op drie standaarden als voldoende. Het panel heeft standaard 3 voor de bacheloropleiding als onvoldoende beoordeeld omdat het panel de conclusie heeft moeten trekken dat, gezien het feit dat de beoordeling van het stageonderdeel in het uitstroomprofiel niet duidelijk is, in het huidige systeem de transparantie en objectiviteit van de toetsing binnen de bacheloropleiding onvoldoende gewaarborgd is. Het panel beveelt aan om stage en scriptie van het betreffende uitstroomprofiel als aparte onderdelen te beschouwen en per onderdeel examinatoren aan te wijzen. Het moet volgens het panel mogelijk zijn om die maatregel binnen korte tijd door te voeren, mede gezien het feit dat de opleiding inmiddels al stappen heeft ondernomen om de beide onderdelen te scheiden. Omdat het oordeel van het panel op drie standaarden voldoende is, waaronder standaard 1 en herstel van de tekortkoming die het panel genoemd heeft voor standaard 3 realistisch en haalbaar is binnen twee jaar luidt het eindoordeel voor de bacheloropleiding Wijsbegeerte voldoende.

Het panel beoordeelt de masteropleiding Filosofie op vier standaarden voldoende, dit leidt er toe dat het eindoordeel voor de masteropleiding ook voldoende luidt.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Wijsbegeerte* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Filosofie* als 'voldoende'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN

Martin Stokhof is hoogleraar taalfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij publiceert op het terrein van de formele semantiek en pragmatiek, de taalfilosofie, en de filosofie van Wittgenstein. Hij is coauteur van een tweedelige inleiding in de logica en de formele semantiek, en publiceerde een inleiding in de taalfilosofie. Stokhof werd gekozen tot lid van de KNAW (2006), het Institut internationale de philosophie (2007), en de Academia Europea (2016). Zijn bestuurlijke activiteiten omvatten voorzitter van de KNAW-NVAO accreditatiecommissie voor onderzoekmasters in de geesteswetenschappen (2010-2015); voorzitter van het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen van NWO (2004-2010); wetenschappelijk directeur van het Institute for Logic, Language and Computation aan de Universiteit van Amsterdam (1998-2004). Sinds 2014 is hij lid van de Scientific Council van de European Research Council, sinds januari 2017 als vicepresident en domein coördinator van het Social Science and Humanities domein.

Bert van den Brink is hoogleraar Filosofie aan de Universiteit Utrecht (UU) en Dean van het University College Roosevelt in Middelburg. Voorheen was hij opleidingsdirecteur (2004-2010) en afdelingshoofd (2010-2012) van de afdeling Filosofie van de UU. Tot zijn aantreden bij UCR was hij vice-decaan onderwijs van de faculteit Geesteswetenschappen (UU), en verantwoordelijk voor alle onderwijsprogramma's. Van den Brink geeft onderwijs op het gebied van de politieke en sociale filosofie, inclusief de maatschappelijke context en conceptuele geschiedenis. Zijn onderzoek richt zich op de filosofie van sociale relaties, theorieën van democratie, ethisch perfectionisme, sociaal pluralisme en de normatieve grondslagen van liberalisme. Hij is lid van diverse tijdschriftredacties, van de Nederlandse Onderzoeksschool Wijsbegeerte en van het Nederlandse University College Deans Network.

Jan Opsomer is hoogleraar filosofie aan de KU Leuven (België), en directeur van het De Wulf-Mansion Centre for Ancient, Medieval and Renaissance Philosophy. Daarvoor was hij hoogleraar aan de University of South Carolina en de Universität zu Köln. Hij was visiting scholar bij King's College London, Institute of Classical Studies, de Universiteit van Lausanne, de Humboldt Universität Berlin, de École Pratique des Hautes Études in Paris, en La Sapienza in Rome. Jan Opsomer is een specialist in antieke filosofie, in het bijzonder de vroege imperialistische filosofie en laat-antiek Platonisme.

Natascha Rietdijk is masterstudent Philosophy (Research) aan de Universiteit Utrecht. Zij is lid van de Opleidingscommissie Philosophy aan de UU en was tijdens haar bachelor Wijsbegeerte aan de UvA co-voorzitter van de Opleidingscommissie Wijsbegeerte (2010-2011). Ook had zij zitting in verscheidene sollicitatiecommissies. Als student-assistent heeft zij meerdere werkgroepen begeleid, nakijkwerk verricht, conferenties georganiseerd en meegeschreven aan een handboek en toetsplan voor de RMA Philosophy. Zij schrijft momenteel haar thesis over relationele autonomie en zelfkennis.

Sigrid Sterckx is hoogleraar en doceert theoretische en toegepaste ethiek alsook sociale en politieke filosofie aan de Universiteit Gent (België). Haar huidige onderzoeksprojecten handelen over biobanken, octrooiering in de biogeneeskunde; orgaantransplantatie; levenseindebeslissingen en globale rechtvaardigheid. Zij publiceerde totnogtoe meer dan 140 boeken, boekhoofdstukken en artikels in internationale academische tijdschriften. Sterckx is als 'permanent research associate' verbonden aan het Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford, en als 'associate member' aan het Centre for the Study of Global Ethics van de University of Birmingham. Ze zetelt tevens in diverse adviesraden, onder meer het Belgisch Raadgevend Comité voor Bioethiek.

BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

1. Inleiding

De filosofie stelt vragen naar de fundamenten van de werkelijkheid, naar de grondslagen en grenzen van kennis en wetenschappen en naar de principes van moreel en politiek handelen. Daarnaast biedt de filosofie kritische reflectie over verklaringen van menselijk gedrag, over ontwikkelingen in de geschiedenis en in de actualiteit en ontwikkelingen in de vakwetenschappen. Een aantal vraagstukken kent al een lang denktraditie binnen de filosofie, zoals vragen naar de mogelijkheid van kennis en over de vrije wil, terwijl andere vraagstukken pas recent tot maatschappelijke en filosofische vragen hebben geleid, zoals de vraag wat duurzaamheid met opvattingen van de mens van doen heeft of de impact van de kwantummechanica op ons concept van natuur. In de studie filosofie komen studenten op zeer verschillende wijzen in aanraking met wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken. Studenten leren om gedachten van andere (filosofen) zo precies en helder mogelijk te formuleren en analyseren, vooronderstellingen bloot te leggen en eventueel te confronteren met andere perspectieven, om ten slotte tot eigen gedachten te komen, die zij zo accuraat mogelijk weten te presenteren en te beargumenteren. Op die wijze bekwamen ze zich in het interpreteren van teksten en debatten met het oog op het bijdragen aan mogelijke oplossingen van vraagstukken en wijsgerige problemen. Opleidingen profileren zich in de mate waarin zij op bepaalde wijsgerige vraagstukken zelf centraal stellen of filosofische vragen in een bredere context plaatsen, zoals in relatie tot bepaalde maatschappelijke, institutionele of politieke vraagstukken. Filosofie kan op bachelor en (research) masterniveau worden gevolgd. De opleidingen waar we ons in dit referentiekader op richten zijn bachelor programma's, eenjarige academische masterprogramma's en interdisciplinaire (tweejarige) masterprogramma's. Geen opleiding zal alle aspecten van de filosofie in het onderwijs of onderzoek thematiseren; opleidingen zullen een beredeneerde keuze maken waarin een brede basis (die tot minimale eindtermen leidt), met profielbepalende elementen wordt gecombineerd.

Hierna gaan we eerst in op minimale eindtermen van de opleidingen (secties 2 en 3), waarna profielbepalende elementen voor de opleidingen worden benoemd (sectie 4).

2. Eindtermen bachelorprogramma's

De zogenaamde Dublin descriptoren beschrijven de eisen waaraan Europese universitaire opleidingen moeten voldoen. De descriptoren beschrijven onderzoek- en inhoudelijke eindtermen in termen van (1) kennis en inzicht, (2) toepassing van kennis en inzicht, (3) oordeelsvorming, (4) communicatievaardigheden en (5) leervaardigheden. Voor bachelor programma's gelden de volgende eindtermen:

1. Kennis en inzicht

- a. Kennis, vaardigheid en inzicht op het gebied van vakgebied, en het bereiken van de eindkwalificaties
- b. Academisch denken, handelen en communiceren
- c. Hanteren van specifieke kennis van een vakgebied in een bredere wetenschappelijke, wetenschapsfilosofische en maatschappelijke/culturele context

2. Toepassing van kennis en inzicht

- a. Academisch denken, handelen en communiceren
- b. Hanteren van relevant wetenschappelijk instrumentarium
- c. Gedragsnormen die gelden tijdens de studie en binnen de wetenschap

3. Oordeelsvorming

- a. Eigen persoonlijke overtuigingen ter discussie leren stellen
- b. Kritische reflectie op oordelen, argumenten, informatieve teksten

4. Communicatievaardigheden

- a. Academisch denken, handelen en communiceren

- b. (Wetenschappelijk) communiceren in de eigen taal
- c. Gedragsnormen die gelden tijdens de studie en binnen de wetenschap

5. Leervaardigheden

- a. Voorbereiden op een verdere studieloopbaan
- b. Studenten worden vanaf het eerste jaar vertrouwd gemaakt met theorie en praktijk van wetenschappelijk onderzoek.

We geven hieronder tussen haakjes aan welke Dublin descriptor met welke eindterm correspondeert.

De minimale eindtermen van de opleidingen wijsbegeerte zijn:

2a. Bachelorprogramma's filosofie (180 EC)

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft kennis van de geschiedenis van de wijsbegeerte, van haar interne ontwikkeling en van haar inbedding in de geschiedenis van de cultuur (1a, 1c);
- b. De afgestudeerde heeft kennis van de belangrijkste hoofdgebieden van de wijsbegeerte, namelijk theoretische filosofie, praktische filosofie en geschiedenis van de filosofie en de daarin aanwezige aandachtsgebieden in de filosofie (zoals logica en ethiek), van de hoofdproblemen in deze domeinen en van de posities die daarin verdedigd worden (1a, 1b, 1c);
- c. De afgestudeerde heeft kennis van de belangrijkste thema's in de hedendaagse wijsgerige discussies (1a);
- d. De afgestudeerde heeft kennis van (of kennismemaakt met) het werkveld van filosofen, zodat hij in staat is een vervolgtraject (master of carrièreperspectief) te bepalen (5a, 5b).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde heeft geleerd wijsgerige teksten te bestuderen en begrijpen, zowel van klassieke als van hedendaagse auteurs, en kan de argumentatiestructuur van een tekst ontleden, de begrippen verhelderen, de vooronderstellingen achterhalen, alsmede een tekst situeren zowel in een (filosofie-) historisch als in een thematisch kader (2a, 2b, 2c);
- b. De afgestudeerde heeft geleerd kritische vragen te formuleren en doordenken ten aanzien van wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken, om zo bij te dragen aan het systematisch ontrafelen, analyseren en beantwoorden van die vraagstukken (3a, 3b);
- c. De afgestudeerde kan zelfstandig relevante literatuur rond een thema vinden, de kwaliteit ervan beoordelen, en hanteert gangbare academische normen in het verwerken van die literatuur (2b);
- d. De afgestudeerde kan een wijsgerig probleem zelfstandig formuleren en analyseren, en kan hiervan verslag doen (2a, 2b, 2c);
- e. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (1c, 5b, 2a, 2b, 3b);
- f. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse op dusdanige wijze dat de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4a, 4b, 4c, 5b);
- g. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (4b);
- h. De afgestudeerde kan kennis op het gebied van de filosofie op academisch verantwoorde wijze zowel op een filosofisch als op niet-filosofisch geschoold publiek overbrengen (4a, 4b, 4c, 5b).

2b. Bachelor filosofie van een bepaald wetenschapsgebied

Voor bachelor programma's die een bachelor filosofie aanbieden voor een bepaald wetenschapsgebied gelden de volgende eindtermen:

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de inhoud en methoden van het betreffende wetenschapsgebied op bachelor niveau (door middel van programmaonderdelen die door de faculteit van het betreffende wetenschapsgebied worden verzorgd) (1a, 1c);
- b. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de centrale onderdelen van de wijsbegeerte, zowel historisch als systematisch (1a, 1b, 1c);
- c. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in centrale onderdelen van de wijsbegeerte van het wetenschapsgebied, in het bijzonder kernbegrippen, theorieën, problemen en methoden (1a, 1b, 1c, 2a, 2b);
- d. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis van de wijsbegeerte in het algemeen en van de wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied in het bijzonder (1c, 2b, 2c);
- e. De afgestudeerde heeft kennis en inzichten zoals voorkomend in relevante vakwetenschappelijke literatuur kritisch kunnen verwerken (2b, 3b);
- f. De afgestudeerde heeft voldoende wetenschappelijk niveau om tot een geëigende masteropleiding toegelaten te kunnen worden, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt te begeven (5a, 5b).

Vaardigheden

De afgestudeerde ...

- a. Kan onder supervisie een onderzoek van beperkte omvang formuleren en uitvoeren (2b);
- b. Kan onderzoek in een bepaald wetenschapsgebied plaatsen in het bredere kader van de wijsgerige reflectie op dat wetenschapsgebied (2a, 2c);
- c. Kan wijsgerige vaardigheden van logisch-analytische, ideeën-historische dan wel empirisch-filosofische aard toepassen op problemen, theorieën en debatten die gerelateerd zijn aan het betreffende wetenschapsgebied (2a, 2b, 2c, 4a, 4b);
- d. Kan zelfstandig een heldere en beargumenteerde probleemstelling formuleren en uitwerken (4a, 4b);
- e. Kan een systematisch en helder betoog houden, mondeling en schriftelijk (4a, 4b, 4c);
- f. Kan constructieve kritiek geven en verwerken (3a, 3b).

Masterprogramma's

De Dublin descriptor die gelden voor masterprogramma's zijn de volgende:

1. Kennis en inzicht

Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van Bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoek verband;

2. Toepassen kennis en inzicht

Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan;

3. Oordeelsvorming

Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen;

4. Communicatie

Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten;

5. Leervaardigheden

Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

Er zijn aan de Nederlandse universiteiten verschillende eenjarige masterprogramma's filosofie te vinden, die zich ofwel presenteren in de volle breedte van de filosofie, ofwel een focus op een toepassingsgebied kennen. Dit maakt dat de volgende minimale eindtermen van een masteropleiding filosofie (60 EC) als volgt geformuleerd worden:

3a. Eindtermen van masteropleidingen filosofie (60 EC)

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft verdiepende kennis in ten minste een van de specialisaties binnen de filosofie (1);
- b. De afgestudeerde heeft inzicht in de positie van zijn wijsgerig specialisme ten opzichte van wijsbegeerte in het algemeen en/of ten opzichte van andere relevante wetenschapsgebieden en/of ten opzichte van cultuur en samenleving (1);
- c. De afgestudeerde heeft inzicht in de rol die filosofen kunnen spelen in de samenleving (5).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde kan t.a.v. wetenschappelijke of maatschappelijke vraagstukken zelfstandig formuleren wat de filosofische vraag is, deze analyseren en bijdragen aan oplossingen (2);
- b. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse, waarbij zowel de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4);
- c. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (2, 3, 4);
- d. De afgestudeerde kan op academisch verantwoorde wijze kennis op het gebied van de filosofie overbrengen op zowel een filosofisch als niet-filosofisch geschoold publiek (2, 4, 5));
- e. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (3, 5).

3b. Eindtermen van gespecialiseerde masteropleidingen filosofie (60-120 EC)

Een aantal opleidingen filosofie spitst zich toe op een deelgebied binnen de filosofie (zoals toegepaste ethiek of techniekfilosofie) of werkt intensief samen met andere disciplines. Dit kunnen interdisciplinaire programma's zijn of filosofie van een wetenschapsgebied. Elk master programma heeft ten minste de volgende eindtermen:

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft verdiepende kennis in ten minste een van de specialisaties binnen de filosofie en eventueel basiskennis van een ander vakgebied, voor zover noodzakelijk binnen de opleiding (1);
- b. De afgestudeerde heeft inzicht in de rol en functie van filosofische vraagstukken in andere vakwetenschappen of in maatschappelijke vraagstukken en heeft de competentie om zelfstandig filosofische vragen formuleren, analyseren en oplossingen aandragen (2, 3);
- c. De afgestudeerde heeft inzicht in het arbeidsmarktperspectief en de rol die filosofen hebben op plekken in de samenleving (5).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde kan zowel wijsgerige vraagstukken in een bredere context zelfstandig benoemen, deze analyseren en bijdragen aan oplossingen alsook de relatie tussen de wijsgerige vraagstukken en de bredere context beschouwen (1, 2, 3, 4);
- b. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse op dusdanige wijze dat de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4);

- c. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (2, 3, 4);
- d. De afgestudeerde kan in de context van een vakwetenschappelijke of beroepspraktijk zelfstandig onderzoek verrichten en daarover rapporteren (4);
- e. De afgestudeerde kan op academisch verantwoorde wijze kennis op het gebied van de filosofie overbrengen op een niet-filosofisch of ander wetenschappelijk geschoold publiek (4, 5);
- f. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (3, 5);
- g. De afgestudeerde is in staat samen te werken met vakwetenschappers in andere disciplines en/of met professionals in het (maatschappelijk) beroepenveld (1, 5).

4. Profielbepalende elementen

De verschillende opleidingen in de filosofie bevat naast basiskennis in de drie grote hoofdgebieden in de voornaamste systematische deelgebieden van de filosofie ook profielbepalende elementen, waarbij eigen accenten worden gelegd. Deze profielbepalende elementen zijn in de masterprogramma's mogelijk nadrukkelijker aanwezig dan in de bachelorprogramma's, die vaak vooral breed en inleidend zijn. Deze elementen vertalen zich op eigen wijze in de eindtermen en het karakter van opleidingen. In alle gevallen is de profielbepaling van een opleiding helder beredeneerd en voor de student duidelijk.

A. Wijsgerige thema's

Binnen elke opleiding is de relatie tot onderzoeksgebieden en leerstoelen herkenbaar in het onderwijsprogramma. Cursussen worden vaak gevormd naar de expertise die zich heeft gevormd binnen een onderzoeksgroep of departement. Dit betekent dat in de ene opleiding er misschien een sterker accent gelegd kan worden op de Kantiaanse of Aristotelische traditie in de ethiek, terwijl een andere thema's als 'vrije wil' of 'taalfilosofie in de exacte wetenschappen' doordenkt. Voor elk bachelorprogramma geldt dat studenten tenminste in de volle breedte kennismaken met de filosofische hoofdgebieden (theoretische filosofie, praktische filosofie en geschiedenis van de filosofie) en kennis krijgen over de ontwikkelingen van aandachtsgebieden daarbinnen. Voor masterprogramma's is 'research based teaching' meer vanzelfsprekend en is de aandacht voor bepaalde specialisaties in wijsgerige thema's groter.

B. Aandacht voor interdisciplinariteit en arbeidsmarkt

Afgestudeerde filosofen komen terecht in zeer diverse beroepen en sectoren: in de journalistiek, de academie, de uitgeverwereld, de zorg- en welzijnssector, het bedrijfsleven, de culturele sector, het management en het overheidsbeleid. De aandacht voor de arbeidsmarkt neemt in opleidingen toe; er worden stagemogelijkheden gecreëerd, Career Services helpen studenten zich voor te bereiden op de arbeidsmarkt en alumni worden meer betrokken bij opleidingen. Daarnaast geldt voor meerdere opleidingen dat vanuit met andere disciplines samengewerkt wordt. Dit vertaalt zich soms ook in het cursusaanbod (zoals interdisciplinaire opleidingen, gedeelde minoren, gedeelde bachelors). Voor elke opleiding, zowel bachelor als master geldt dat hier op eigen wijze invulling aan gegeven wordt.

C. Internationalisering

De opleidingen filosofie oriënteren zich, net als de overige activiteiten binnen de academische context, in toenemende mate op een internationale markt. Dit betekent dat het aantal Engelstalige programma's met name op het masterniveau zijn toegenomen en dat ook in bachelor programma's een verblijf in het buitenland, voor studie of stage, tot de mogelijkheden behoort. Het docententeam is steeds vaker internationaal georiënteerd en geschoold. In sommige opleidingen is het docententeam ook geschoold in het Engelstalig onderwijs (bijv. Cambridge certificaten). Studenten raken op verschillende wijzen betrokken bij deze internationaliserende context; van symposia en conferenties, tot en met buitenlandverblijven of onderwijs met internationale medestudenten. Studenten worden in bachelorprogramma's gestimuleerd zich internationaal te oriënteren. Voor

masterprogramma's geldt dat zij op eigen wijze vorm geven aan internationale dimensies in het curriculum.

BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Gemeenschappelijke eindkwalificaties

Kennis en inzicht

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

1. heeft uitgebreide kennis van en inzicht in de diverse systematische disciplines van de westerse filosofie;
2. heeft verdiepte kennis van en inzicht in een van de systematische disciplines van de westerse filosofie;
3. heeft uitgebreide kennis van de geschiedenis van de filosofie;
4. heeft kennis van en inzicht in de nieuwste ontwikkelingen in de filosofie;
5. heeft kennis gemaakt met de verschillende rollen die een filosoof in de samenleving kan spelen en met het werkveld van filosofen.

Toepassen kennis en inzicht

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

6. heeft het vermogen een filosofisch probleem te identificeren, analyseren, interpreteren en helder uiteen te zetten;
7. kan mogelijke zienswijzen op dit probleem beargumenteren en
8. kan deze zienswijze vanuit een eigen standpunt kritisch evalueren en beoordelen.

Oordeelsvorming

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

9. is in staat logisch te redeneren en analytisch, kritisch, synthetisch en interpretatief te denken;
10. is in staat tot een evaluatie van de kwaliteit van een filosofisch betoog en kan er kritisch op reflecteren;
11. is in staat om de ontwikkelingen in de samenleving en de wetenschap kritisch te beoordelen en evalueren.

Communicatie

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

12. kan filosofische argumenten ontwikkelen en kan ze mondeling en schriftelijk presenteren aan een publiek van zowel specialisten als niet-specialisten;
13. kan deze argumenten relateren aan de relevante literatuur.

Leervaardigheden

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

14. beschikt over analytische, synthetische en interpretatieve vaardigheden verbonden met het lezen van primaire filosofische teksten en met wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de filosofie;
15. beschikt over bibliografische vaardigheden verbonden met het lezen van primaire filosofische teksten en met wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de filosofie;
16. het leren vertalen van praktijkproblemen naar een filosofische probleemstelling en omgekeerd, het leren communiceren van de bevindingen van het filosofisch onderzoek naar mensen in een bepaald werkveld.

b Aanvullende eindkwalificaties uitstroomprofielen

Uitstroomprofiel Onderzoek

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie met het uitstroomprofiel Onderzoek

- kan kritiek formuleren en verwerken op een paper op de wijze zoals dat ook bij academische tijdschriften plaats vindt;
- kan verbanden leggen tussen filosofische theorieën en een empirische wetenschap;
- kan de conclusies van zijn filosofisch onderzoek duidelijk en overtuigend overbrengen zowel op een gespecialiseerd publiek van onderzoekers als op een niet-gespecialiseerd publiek;
- heeft het vermogen om state-of-the-art onderzoek te identificeren, interpreteren en aan de ontwikkeling hiervan bij te dragen.

Uitstroomprofiel Onderwijs

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie met het uitstroomprofiel Onderwijs

- kan filosofische inzichten, argumenten en theorieën duidelijk overbrengen op leerlingen;
- kan goed overleggen met andere docenten over de effectiviteit van leermethoden;
- heeft het vermogen om state-of-the-art didactische methoden in de filosofie te identificeren, eigen te maken en aan de ontwikkeling hiervan bij te dragen.

Uitstroomprofiel Ondernemen

Een Bachelor of Arts, afgestudeerd in Filosofie met het uitstroomprofiel Ondernemen

- is in staat om filosofische kennis en inzicht toe te passen op een maatschappelijk probleem;
- kan de conclusies van het filosofisch onderzoek naar een praktisch probleem duidelijk en overtuigend overbrengen zowel op belanghebbenden als op een niet-gespecialiseerd publiek;
- kan nieuwe perspectieven op praktische problemen in een organisatorische context ontwikkelen door gebruik te maken van state-of-the-art filosofische concepten en methoden;
- herkent en benut de vaardigheden die van belang zijn bij het vinden van een stageplek.

Masteropleiding

Kennis en inzicht

Een Master of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

- heeft verdiepte kennis van tenminste een van de volgende specialisaties binnen de filosofie:
ethiek, politieke filosofie, philosophy of mind en wetenschapsfilosofie (in relatie tot de democratie);

aanvulling voor de specialisatie FDC:

- heeft grondige kennis van de grondbeginselen van democratisch burgerschap en de relatie met religie, cultuur en identiteit;

aanvulling voor de specialisatie EBO:

- heeft grondige kennis van de organisatiefilosofie en sociologie en de ethiek van bedrijf en organisatie;

aanvulling voor de specialisatie PSS:

- heeft grondige kennis van filosofische aspecten van rationaliteit, moraliteit, politieke instituties en wetenschap in relatie tot het nemen van maatschappelijke beslissingen.

Toepassen kennis en inzicht

Een Master of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

- heeft het vermogen tot het analyseren, helder uiteenzetten en interpreteren van een filosofische primaire tekst;
- heeft het vermogen filosofische problemen op gevorderd academisch niveau uiteen te zetten;
- kan verworven kennis en inzicht toepassen op problemen die spelen binnen een maatschappelijke context;

aanvulling voor de specialisatie FDC:

- meer in het bijzonder op het terrein van democratisch burgerschap in relatie tot religie, cultuur en identiteit;

aanvulling voor de specialisatie EBO:

- meer in het bijzonder op het terrein van de ethiek van bedrijven en organisaties;

aanvulling voor de specialisatie PSS:

- meer in het bijzonder op het terrein van toegepaste wetenschap en maatschappelijke besluitvorming.

Oordeelsvorming

Een Master of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

- is in staat logisch te redeneren en analytisch, kritisch, interpretatief en synthetisch te denken op academisch niveau;
- is in staat zelfstandig op een wetenschappelijk filosofisch betoog te reflecteren en het te becommentariëren door toepassing van de standaarden voor de toets der wetenschappelijke kritiek;
- kan op basis van filosofische kennis zich een oordeel vormen over actuele maatschappelijke thema's rondom mens en maatschappij;

aanvulling voor de specialisatie FDC:

- met name waar het thema's betreft op het terrein van democratisch burgerschap in relatie tot religie, cultuur en identiteit;

aanvulling voor de specialisatie EBO:

- met name waar het thema's betreft op het gebied van de ethiek van bedrijven en organisaties;

aanvulling voor de specialisatie PSS:

- meer in het bijzonder op het terrein van toegepaste wetenschap en maatschappelijke besluitvorming.

Communicatie

Een Master of Arts, afgestudeerd in Filosofie:

- kan mondeling en schriftelijk argumenteren en presenteren (in de Nederlandse of de Engelse taal), voor zowel een (filosofisch) academisch publiek als een publiek uit het maatschappelijke veld;
- kan filosofische kennis en expertise naar actuele maatschappelijke contexten vertalen waarin problemen spelen rondom mens en maatschappij, daarbij de verbinding leggend tussen inzichten uitgedrukt in primaire filosofische teksten, wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de filosofie en urgente thema's in de samenleving, en doet dat op hoog academisch niveau;
- kan filosofische conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig overbrengen op een publiek van filosofen en niet filosofen in wetenschap en maatschappij.

Leervaardigheden

Een Master of Arts, afgestudeerd in Filosofie, bezit:

- bibliografische vaardigheden verbonden met het lezen van primaire filosofische teksten en met wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de filosofie;
- is in staat wetenschappelijk samen te werken (inter- of multidisciplinair) daar waar wetenschapsbeoefening vraagt om reflectie op methode(s) of resultaten.
-
-
-
-
-
-

Bijlage 4: overzicht van de programma's

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

BACHELOR Wijsbegeerte 2016-2017				
JAAR 1 SEMESTER 1 (2016-2017)				
822050	Academisch Nederlands 1	3		N
700350	Ethics (1)	6		E
700110	Metafysica	6		N
720064	Geschiedenis Antieke en Middeleeuwse Wijsbegeerte	6		N
700170	Mentoraat 1	0		N
780028	Logic	6		E
700351	Filosofie van de cultuur	3		N
Totaal ECTS		30		
JAAR 1 SEMESTER 2 (2016-2017)				
700033	Political Philosophy (P&S 1)	6		E
700285	Mentoraat 2	1		N
700292	History of Philosophy, from Descartes to Nietzsche	6		E
700296	Sociale Filosofie: Rousseau, Hegel, Marx (P&S 2)	6		N
700289	Wijsgerige antropologie	5		N
700191	Philosophy of Science (W&K 1)	6		E
Totaal ECTS		30		
JAAR 2 SEMESTER 1 (2017-2018)				
700269	Epistemology (W&K 2)	6		N
700212	Kants praktische filosofie (Ethics 2)	6		N
700216	Kritiek van de Instrumentele Rede (Hedendaagse Filosofie 1)	6		N
780042	Taalfilosofie	4		N
822051	Academisch Nederlands II	1		N
700287	Mentoraat 3	1		E
800549	Methodologie: Filosofische Stijlen	6		N
700214	Applied Ethics (Ethics 3)	6	E	<i>extra vak uitstroomprofiel Onderwijs</i>
Totaal ECTS		30		
JAAR 2 SEMESTER 2 (2017-2018)				
800902	Minorvakken		30	
Totaal ECTS		30		
JAAR 3 SEMESTER 1 (2018-2019)				
700036	Analytical Philosophy (Contemporary Philosophy 2)	6		E
740011	Rechtsfilosofie en de rechten van de mens (P&S3)	6		E

700217	Existentialisme en Post-Structuralisme (Hedendaagse Filosofie 3)	6	N
700194	Filosofisch werk in focus	6	N
Uitstrooprofiel Ondernemen			
700214	Applied Ethics (Ethics 3)	6	E
700349	Ba Filosofie stage-traject	1	
Totaal ECTS		31	
Uitstrooprofiel Onderzoek			
700214	Applied Ethics (Ethics 3)	6	E
710BSC	Bachelorscriptietraject Filosofie	2	N
Totaal ECTS		32	
Uitstrooprofiel Onderwijs			
995014	Vakdidactiek Filosofie	6	N
995012	Algemene didactiek	6	N
710BSC	Bachelorscriptietraject Filosofie	2	N
Totaal ECTS		38	
JAAR 3 SEMESTER 2 (2018-2019)			
Uitstrooprofiel Ondernemen			
700900	Keuzevakken	12	N/E
702THE	Bachelorscriptie Wijsbegeerte 17 ects	17	N/E
Totaal ECTS		29	
Uitstrooprofiel Onderzoek			
701THE	Bachelorscriptie Wijsbegeerte	10	N
700347	Experimental Philosophy	4	E
700325	Society, Science and Information (W&K 3)	6	E
700348	Wetenschappelijke Vaardigheden	2	E
700195	Philosophy of Mind	6	N
Totaal ECTS		28	
Uitstrooprofiel Onderwijs			
995016	Didactische Oriëntatiestage	12	N
995023	Masterclasses en opleiden in de School	6	N
701THE	Bachelorscriptie Wijsbegeerte	10	N
Totaal ECTS		28	

Masteropleiding Filosofie

MASTER FILOSOFIE 2016-2017			
PROGRAMMA PHILOSOPHY, SCIENCE AND SOCIETY			
SEMESTER 1			
700209	Ethics	6	E
700071	Political Philosophy	6	E
700188	Rationality	6	E

799403	Scriptietraject PROGRAMMA	2	E	dubbel aanbieden
800221	Science and Democracy	6	E	
700295	Social Epistemology and Group Agency	6	E	
Totaal ECTS		32		
SEMESTER 2				
700294	Philosophy of Mind and Action	6	E	
799402	PROGRAMMA scriptie Filosofie	10	E	
827153	Logic, Language and Information	6	E	
700293	Moral Reasoning and Decision Making	6	E	
700209	Ethics	6	E	voor februari -instroom
Totaal ECTS		28		
PROGRAMMA ETHIEK VAN BEDRIJF EN ORGANISATIE				
SEMESTER 1				
800221	Science and Democracy	6	E	
700213	Bedrijfsethiek (3 ects)	3	N	icm markt, moraliteit en samenleving
700290	Markt, moraliteit en samenleving	3	N/E	icm bedrijfsethiek
700284	Organisatie-ethiek	6	N	
700209	Ethics	6	E	
700071	Political Philosophy	6	E	
799403	Scriptietraject PROGRAMMA	2	N	
800171	EBO Seminar		0	
Totaal ECTS		32		
SEMESTER 2				
825050	Consumentisme	3	N	icm professionalisme en professie
700299	Professionalisme en professie	3	N	icm consumentisme
827152	Pragmatisme en management	6	N	
700294	Philosophy of Mind and Action	6	E	
799402	PROGRAMMA scriptie Filosofie	10	N	
800171	EBO Seminar		0	
700209	Ethics	6	E	voor februari -instroom
Totaal ECTS		28		
PROGRAMMA FILOSOFIE VAN DEMOCRATIE EN CULTUUR				
SEMESTER 1				
800221	Science and Democracy	6	E	
800145	Burgerschap en Europa	6	N	
700209	Ethics	6	E	
700071	Political Philosophy	6	E	
799403	Scriptietraject PROGRAMMA	2	N	
825055	Kunst, cultuur en representatie	6	N	

Totaal ECTS		32		
SEMESTER 2				
800911	keuzevak uit andere specialisatie	6		N
700294	Philosophy of Mind and Action	6		E
799402	PROGRAMMA scriptie Filosofie	10		N
991119	Secularisatie, wetenschap en religie	6		N
700209	<i>Ethics</i>	6	<i>E</i>	<i>voor februari -instroom</i>
Totaal ECTS		28		0

BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA

Bezoekprogramma Wijsbegeerte Tilburg University Dante gebouw		
Donderdag 1 juni 2017		
11.00	13.30	Voorbereidend overleg en inzien documenten (incl lunch)
13.30	14.15	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken dr. B.W. (Bert) van de Ven (opleidingsdirecteur Filosofie), dr. F.T. (Frans) van Peperstraten (voorzitter dept. Filosofie), dr. H.C.D.G. (Herman) de Regt (vice-decaan onderwijs TSH)
14.15	14.45	Overleg panel
14.45	15.30	Gesprek met studenten bacheloropleiding Jenny Janssen (2 ^e jaars), Natasha Swart (1 ^e jaars), Roel Meijvis (2 ^e jaars), Sanne de Jong (2 ^e jaars), Dennis Smits (2 ^e jaars), Robert Cuppens (3 ^e jaars), Cas Buijs (3 ^e jaars)
15.30	16.15	Gesprek met studenten masteropleiding Jolanda van de Luijngaarden, Harmen Janssen, Ruud Wagenaar, Pascal Segers, Sylvie Broos, Coco Claessens
16.15	16.45	Overleg panel + open spreekuur
16.45	17.30	Gesprek met alumni Ingeborg van den Bold, Marinke Marcelis, Monique Fischer, Krystel Honsbeek, Eveline Kuijpers, Jeroen Flamman, Boris Bekkenkamp
18.30	21.00	diner (voorbereiden tweede dag)
Vrijdag 2 juni 2017		
8.30		Aankomst panel
8.30	9.15	Inzien documenten, voorbereiding gesprekken
9.15	10.00	Gesprek met docenten bacheloropleiding prof. dr. G.W. (Wim) Dubbink, dr. B. (Bart) Engelen, dr. D.S.M. (Dries) Deweer, dr. D.J.M.S. (David) Janssens, prof. dr. M.S. (Martine) Prange, dr. F.A.I. (Filip) Buekens
10.00	10.45	Gesprek met docenten masteropleiding dr. M. (Matteo) Colombo, prof. dr. G.W. (Wim) Dubbink, dr. M.A.M.M. (Monica) Meijnsing, dr. F.T. (Frans) van Peperstraten, dr. R.B.J.M. (Ruud) Welten, prof. dr. M.M.S.K. (Maureen) Sie
10.45	11.00	Overleg panel
11.00	11.30	Gesprek met selectie leden van de Opleidingscommissies bachelor en master dr. A.J.P.W. (Hans) Dooremalen (docentlid, voorzitter), dr. R.B.J.M. (Ruud) Welten (docentlid), Chantal Klijssen (studentlid, bachelor), Simone Rops (studentlid, bachelor), Anita van den Wijngaard (studentlid, master), Ruben Bastiaanse (studentlid, master)
11.30	12.15	Gesprek met leden van de Examencommissie dr. R. (Rein) Cozijn (voorzitter), dr. M.A.M.M. (Monica) Meijnsing, C.B.H. (Claudia) Loijens MA (extern lid, toetsdeskundige)
12.15	13.00	Lunch, inzien documenten
13.00	13.30	Voorbereiden eindgesprek met formeel verantwoordelijken
13.30	14.00	Eindgesprek met formeel verantwoordelijken prof. dr. W.B. (Willem) Drees (decaan TSH), dr. H.C.D.G. (Herman) de Regt (vice-decaan onderwijs TSH), dr. B.W. (Bert) van de Ven (opleidingsdirecteur Filosofie), dr. F.T. (Frans) van Peperstraten (voorzitter dept. Filosofie)
14.00	16.00	Opstellen voorlopige bevindingen
16.00	16.45	Ontwikkelgesprek dr. B.W. (Bert) van de Ven, dr. F.T. (Frans) van Peperstraten, prof. dr. G.W. (Wim) Dubbink, dr. B. (Bart) Engelen, prof. dr. M.S. (Martine) Prange
17.00	17.15	Mondelinge rapportage voorlopig oordeel

BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek de eindwerken bestudeerd van afgestudeerden met de volgende studentnummers:

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

141944	207328	440136
951301	329278	603498
905681	974104	278436
408909	808030	942107
324284	732692	777686

Masteropleiding Filosofie 516523 721550

862472	273533	455512
722675	161996	183715
857363	999419	848926
871480	962736	989227

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Report Assessment Quality TSH – Philosophy van de facultaire toetscommissie.
- Examencommissie jaarverslagen 2014-2015, 2015-2016.
- Publicaties van stafleden.
- Materiaal van de geselecteerde vakken:
  - Bachelor-opleiding:
    - o 822050 Academisch Nederlands 1
    - o 700292 History of Philosophy, from Descartes to Nietzsche
    - o 700216 Kritiek van de Instrumentele Rede (Hedendaagse Filosofie 1)
    - o 800549 Methodologie: Filosofische Stijlen
  - Master-opleiding:
    - o 700209 Ethics
    - o 827153 Logic, Language and Information
    - o 700290 Markt, moraliteit en samenleving
    - o 827152 Pragmatisme en management materiaal.
- Vergaderstukken Facultair Onderwijsoverleg 2014-2015 en 2015-2016.
- Dossier cursusevaluaties
- Dossier arbeidsmarktorientatie
- Dossier onderwijsjaarverslag TSH.
- Dossier toetsen.

BIJLAGE 7: VERSLAG VAN HET ONTWIKKELGESPREK (LOSSE BIJLAGE)

Naast de formele visitatie heeft het panel een ontwikkelgesprek gevoerd met de opleidingen. Een verslag van dit gesprek is als losse bijlage van het (gedrukte en elektronische) visitatierapport aan Tilburg University toegezonden.